

ДРАМСКА
БАШТИНА

Панта С. Срећковић
БОЈ
НА ДУБЉУ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Ку
на
Ср

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА
(Нова серија)

До сада објављено:

Књига 1
Јоаким Вујић
ШНАЈДЕРСКИ КАЛФА
(1960)

Књига 2
Бранислав Б. Нушић
ИЗА БОЖЈИХ ЛЕБА
(1964)

Књига 3
Бранислав Б. Нушић
NE DESEPEREZ JAMAIS!
НЕ ОЧАЈАВАЈТЕ НИКАД!
(1989)

Књига 4
Бранислав Б. Нушић
ПРЕДГОВОР
(1992)

Панта С. Срећковић

БОЈ НА ДУБЉУ

1815. ГОДИНЕ 14. ЈУЛИЈА

Историјски догађај
из српског војевања за слободу,
у четири радње

КРАЉЕВСКО-СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

У корист г. Лазе Поповића, члана Народног позоришта, који се прашта са публиком.

У Београду, у суботу, 2. априла 1883.

БОЈ НА ДУБЉУ

(14 јулија 1815)

Историјски догађај у четири чина, написао П. С. Срећковић, редитељ Цветић

ЛИЦА

Милош Обреновић, војвода српски	Лаза Поповић
Сима Катић, из Босне	Лугумерски
Илија Срдан, из Прњавора	Цветић
Јован Миленковић, поп из Прњавора	Божовић
Пантелија, из села Банова Поља	Рајковић
Снаха његова	Рајковићка
Аврам Станојчић, из села Клења	Миљковић
Марко Штитарац, из Штитара	Анастасијевић
Јован Јуришић	
Митар Лазић	Коларовић
Борбе Николић	Милорадовић
Милица, његова кћи	Буришићева
Петар	Бурђевић
Анђелија, његова жена	Брашованова
Стојан Јелић	} : браћа
Остоја Јелић, поп	
Сима Тарлановић	Божовић
Живојин Чоњага, сераскир у Мачви	Рисантијевић

Илија Смиљанић, поп
Али-паша Мараш
Диздар шабачког града
Баја
Први буљукбаша
Други буљукбаша
Трећи буљукбаша
Туре младо

Др. Јовановић
Борђевић
Станишић
Станојевић
Борђевић

Павловић
Динуловић

Турци, Срби, војска. Збива се за време српског војевања за слободу 1815.

ПОЗОРИШНИ ОРКЕСТАР

1. СРПСКИ МАРШ од Шулца
2. СЛОВЕНСКИ КАДРИЛ од Цеа
3. ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ИГРЕ од Хавласа
4. СЛОВЕНСКИ ПОТПУРИ од Лангера
5. СРПСКИ ПОТПУРИ од Перла

ПРЕДСТАВЕ ПОЧИЊУ У ОСАМ САХАТИ. КАСА
СЕ ОТВАРА У СЕДАМ САХАТИ У ВЕЧЕ.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА

Премијера изведена у Народном позоришту у Београду 20. маја 1870. године.

Редитељ: Јован Борђевић

Репризе: 21. V 1870 (Позоришни прилог за подизање Споменика кнезу Михаилу); 13. XII 1870; 30. IV 1872; 4. III 1873; 24. III 1874; 10. XI 1874; 6. IV 1875; 10. VIII 1875; 28. III 1876; 14. I 1877; 2. IV 1883 (Корисница Лазе Поповића); 2. VIII 1895 (обновљено, режија: Бура Рајковић) и 13. VIII 1895.

ПРЕДГОВОР

Критичка историја српске драме још увек није написана и овај књижевни род ни издалека није у довољној мери проучен и истражен. Ову констатацију, више пута поновљену последње деценије, као да нико не намерава да убрзо измени. Још увек су актуелне мисли и предлози Елија Финџија изречени седамдесетих година о општем стању наше позоришне мисли:

„Није нимало претерано рећи да оно што знамо о нашем театру, о његовој историји, о његовим хтењима и тенденцијама, о његовим значајним посленицима, далеко заостаје за оним што још увек недовољно знамо, или уопште не знамо“, те зато наш тадашњи најутицајнији позоришни критичар предлаже: „Да би се тај замашан посао обавио, он не би смео, као што је то углавном, досад било, бити препуштен опредељењу и страсти појединаца“, већ би „рад на проучавању историје нашег театра, његове улоге и његовог значаја у формирању културне и друштвене свести, — који су већи но што се то обично мисли! — требало организовати у неколико постојећих

институција“, а „требало би, хитно и неодложно, основати Институт за проучавање театарске уметности, какви већ постоје свуда у свету, и не само у културно развијеним срединама“.

На жалост, битне новине нисмо од тада учили у науци о позоришту и оно је остало и даље у „опредељењу и страсти појединаца“.

У комплексу театролошких проблема, проучавање историјског развоја драмске књижевности није на последњем месту, а недостатак штампаних драмских дела исувише је добро познат да би га требало посебно образлагати. Добро је знамо да су многи до сада извођени драмоски текстови неповратно изгубљени, други су затурени, недоступни или тешко доступни, тако да већина старијих драмских писаца нема сачувана, а поготово нема комплетно штампана властита дела, те зато углавном и недостају савремене театролошке критичке студије о њима, а тиме српска драмска баштина добрим делом остаје ван савремених позоришних токова.

Не треба, такође, посебно истицати да драмско дело, због двострукости свог живота — књижевног и позоришног — постоји за историју такође двоструко — од тренутка када је изведено, а потом када штампањем бива шире доступно и трајно сачувано за културну историју. А у сложеним друштвеним приликама током последњих стотину година у којима се развијала српска драмска књижевност не ретко се дешавало да одређени драмоски текст буде изведен али остане необјављен. У тренутку када је изведено — драм-

ско дело је на својеврстан начин „објављено“ пред публиком, и тиме, заправо, почиње његова улога у стварању драмске традиције, у оформљивању укуса позоришне публике, у културном животу одређене средине, али тек одштампано дело улази трајно у општи национални културни трезор.

х х х

Музеј позоришне уметности Србије намерава да обновљеном Позоришном библиотеком ДРАМСКА БАШТИНА бар делимично надокнади уочену мањкавост позоришног издаваштва и да објављивањем до сада *нештампаних*, а *изведених* драмских дела продужи њихов „живот“ нудећи их на поновну књижевну оцену и сценску проверу (ако за то позоришни уметници набу ваљаних театарских разлога, наравно). Издавач се нада да ће бар извешан број драма, сада први пут штампаних, у догледно време доживети своје нове премијере у савременом сценском тумачењу.

У Позоришној библиотеци ДРАМСКА БАШТИНА Музеј је до сада штампао четири драмска дела српских драматичара.

Случај је хтео да у новој серији то чинимо у години обележавања 125-годишњице Народног позоришта у Београду, а 1960. године Музеј је публиковао своју прву такву књигу сличним поводом, о чему у уводној белешци пише тадашњи директор Музеја Милена Николић:

„Публикујући као овоју прву едицију *Шнајдерског калфу* Јоакима Вујића, Музеј обележава

125-годишњицу Књажеско-србског театра у Крагујевцу, а истовремено се одужује првом српском позоришном раднику Јоакиму Вујићу, публиковањем једног његовог нештампаног рукописа који се, међу другим његовим нештампаним рукописима, чува у Архиву Српске академије наука и уметности“.

До сада су, поред поменутог дела Јоакима Вујића, штампана три, до наших дана неиздата, дела Бранислава Б. Нушића, и то: 1964 — *Иза божјих лећа*, комад у четири чина (премијера у Народном позоришту: 16. IX 1909, у режији Илије Станојевића); 1989 — *Не очајавајте никад*, комедија у једном чину (прво извођење у Народном позоришту у Зеници: 5. III 1991, у режији Зорана Ристовића, а у Југословенском драмском позоришту: 10. IV 1992, у адаптацији и режији Мирослава Беловића); и 1992 — *Предговор*, шала у три чина (премијера у Народном позоришту: 24. IX 1930, у режији Витомира Богића).

Када се могло десити да три дела нашег најпопуларнијег комедиографа остану нештампана, шта рећи за далеко мање познате драмске ауторе и судбину њихових драмских производа. Са знањем да је у раздобљу од оснивања Народног позоришта у Београду 1868. године до почетка I светског рата 1914. године изведено 221 драмско дело српских писаца, навело нас је да проверимо податак колико је од тих изведених драмских дела остало до данас нештампано, а шта је од тога сачувано. Охрабрила нас је чињеница да је огромна већина драмских текстова објављена,

а само мањи део је остао у рукопису, и данас се чувају у Библиотеци Народног позоришта у Београду и Збирци рукописа драмских дела Музеја позоришне уметности Србије.

Ако пођемо од претпоставке да су најуспелији драмски текстови били својевремено (или нешто касније) штампани, а они класичне вредности и виšekратно прештампавани, остаје као могућност да су до сада нештампани, а извођени драмски производи (веома шаролике скућине драмских аутора) дела мање књижевне и театролошке вредности, што би, њиховим садашњим појављивањем, ваљало подвргнути новим, савременим проценама.

Намера уредника Позоришне библиотеке **ДРАМСКА БАШТИНА** је да публикује, најпре, сва извођена, а до сада необјављена драмска дела, а ако издавачке могућности и опште материјалне прилике дозволе, Музеј би штампао, потом, и она драмска дела (такође извођена) објављена у тешко доступним периодичним публикацијама или штампана у тако малим тиражима да се до њих данас тешко долази, како би их учинио доступним савременим љубитељима драмске књижевности и позоришне уметности.

Књиге ове Позоришне библиотеке штампају се у целном формату, у скромној графичкој опреми и ограниченом тиражу од 500 примерака. Свако дело биће пропраћено најнеопходнијим театролошким подацима: белешком о писцу, плакатом сценског извођења односно поделом комада, оценама савремене критике и другим белешкама.

Током припрема текстова за штампу, искрсле су бројне уређивачке дилеме, као нпр. да ли штампати све сачуване рукописе који су извођења у професионалним позориштима? А ако то не бисмо учинили, из било којих разлога, како правити одбир, којим се критеријумима при коначном избору руководити? Да ли штампати драмска дела по хронолошком реду извођења или времену њиховог настанка. Да ли публиковати интегрални текст или његову сценску верзију (најчешће с драматуршким или редитељским скраћењима)? Како их језички презентовати савременом читаоцу, а ако је неопходно лекторски интервенисати, у којој то мери учинити? Да ли смо правописно прилагођавати или обавити и друге неопходне лексичке исправке и језичка уједначавања?

Уредници Позоришне библиотеке ДРАМСКА БАШТИНА, после брижљивог преиспитивања расположивих рукописа, определили су се да објаве, најпре, све сачуване драмске текстове до којих су могли доћи у овом тренутку и који су у изворном свом облику били написани за позоришно извођење. (Посрбе, драматизације и сценске адаптације нису узимане у обзир.)

Драма, као специфична форма уметности, постоји у правом смислу речи тек на позорници, јер је то место на коме све њене литерарне и театарске могућности могу да се остваре, па смо се зато одлучили и да хронологија извођења дра-

ма значи и њихово место у редоследу штампања, а не време настанка. Одлучили смо се, такође, да објављујемо интегралне текстове, а не сценске верзије, и то без језичких интервенција, сем нужних правописних прилагођавања, па ће зато старије драмске текстове, с доста страних и мање познатих речи, пратити одговарајући речник.

У Библиотеци ДРАМСКА БАШТИНА биће штампане драме настале на подручју Србије и извођене у професионалним позориштима Србије и Црне Горе (Београд, Нови Сад, Цетиње, Ниш) до почетка II светског рата односно 1941. године. Наравно, биће штампане и оне драме српских писаца који евидентно припадају српској књижевности мада њихови аутори потичу из других, или су живели, у другим крајевима.

Годишње би се објављивало по једно коло, од пет књига, а у првом колу ово је први наслов.

х х х

На крају, подсећамо на тачно запажање, изречено пре пола века, уваженог театролога др Слободана А. Јовановића у прилог домаће драме, које нам се чини релевантним за нашу намеру да обновимо Библиотеку ДРАМСКА БАШТИНА:

„Сва наша позоришта била су и јесу свесна важности домаће драме. За разлику од стране драме, која, чак и кад је најбоља, остаје ипак донекле туђа и нашем гледаоцу и нашем извођачу, домаћа драма даје широке могућности за пуну хармонију између публике и глумаца. Пуб-

лика гледа своје људе, види своју средину, чује свој тон; глумци исто тако. Није случајна појава да су представе домаћих писаца, чак и када су ти писци врло слаби, посећеније неколико пута више но представе страних писаца, чак и када су ти писци одлични. Питање духовне блискости важније је но питање квалитета.“

Ако дела објављена у нашој Библиотеци буду нашла пут до нових читалаца, а још боље, до нових гледалаца — у савременом сценском тумачењу — биће то сасвим довољан разлог за оправданост нашег издавачког подухвата. Коначно, историчарима и театролозима остављамо да изрекну свој суд о естетској, културолошкој и историјској вредности представљених драмских дела.

Маја 1994.

Зоран Т. Јовановић

Историјски догађај из српског војевања за слободу, у четири радње

Написао: П. С. Срећковић

ЛИЦА:

ДИЗДАР шабачког града, стар около 40 година човек врло енергичан.

БАЈА УШКОПЉЕНИК, мален, наказа божија.

ИЛИЈА СРДАН и три његова брата из Прњавора.

Илија је стар око 40 година; само је од њега старији најстарији брат. Илија је сувоњав, бигљаст, оштрог погледа, плав; носи чохане чакшире, златан фермен, златали листове, за њима сребрњаке пиштоље, на глави црну шубару, носи перчин са чешљом.

ЈОВАН МИЛЕНКОВИЋ, поп из Прњавора около 50 година стар: чохане црне тозлуке, кошуља, чохани фермен, просед, на глави поповска стара капа.

СИМО КАТИЋ из Босне, сувоњав, црнпураст, црне косе и бркова, средњег раста, око 35 година стар.

ПАНТЕЛИЈА из села Банова поља, сувоњав, плав, око 40 година, носи перчин са чешљом и шубару, у осталом као и Срдан.

СНАХА ЊЕГОВА, око 30 година, у руху мачванском.

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ из Клења, 18 година, плаво, лепо момче.

МАРКО ШТИТАРАЦ, из Штитара, 45 година, смеђ човек, по оделу налик на Срдана, Пантелију и Катића. Сви имају слично оружје.

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ у војводском рүху, на коњу, око 38 година, с брадавицом, а одело златали црвено.

АЛИ ПАША МАРАШ, око 40 година, леп човек.

ЈОВАН БУРИШИЋ, сковрчена коса, око 55 година, у лицу црвенкаст и његово одело наличи на Срданово, за пасом само један пиштољ.

МИТАР ЛАЗИЋ, приличан дебелко, утворско лице, око 50 година, по оделу налик на Јуришића.

МИЛИЦА, његова кћер у најлепшим годинама.

СТОЈАН ЈЕЛИЋ, налик на Јуришића.

ОСТОЈА ЈЕЛИЋ, његов брат, поп, носи чохане чакшире, црн јелек, ћурче и поповску капу.

СИМО ТАРЛАНОВИЋ, око 60 година, глупо лице и говор шобоће.

ЖИВАН ЧОЊАГА, сераскир мачвански на коњу, наличи на циганске арачлије са грдном шалином око главе, има сабљу и пусат.

ИЛИЈА СМИЉАНИЋ, по оделу налик на Штитарца, без браде, али носи поповску дињару.

ТУРЕ младо, плаво момче.

СЛУГЕ, РАТНИЦИ, и све остало мртве личности.

ЦУКИЋ, ПАШТРМАЦ, МОЛЕР, одевени као Срдан.

АНБЕЛИЈА, и њезин муж

ЧЕТАР (из села Бадање).

ЧИН ПРВИ

(Кад се дигне завеса: до половине бине земља пред шабачким градом изривена, налик на гробље, а иза овог простора таласа се река Сава. Од половине бине кула над капијом градском испод које је Капија, која кад се отвори, види се ћошка по турски застрта, на којој седи диздар града и около њега седе неколико буљукбаша; сви су наоружани)

ИЗЛАЗ I

ДИЗДАР И БУЉУКБАШЕ

ДИЗДАР:

Таман рахат загосподарисмо и бауре рајом учинисмо; бунтовнике на коље набисмо, арамије све искоренисмо! Рахат бесмо и ми, рахат и наша мачванска раја. Истина је и опет дигао на оружје Рудничане и Крагујевчане војвода Милош Обреновић: али му је Сулиман паша послао толико гостију с оловним крушкама, да ће му га мртвог донет, ја ли живог довест. Тако ми је сам паша јавио... Сада треба бити на опрезу, да и ови власи не устану: Ми имамо добре баш кнезове, па ми јуче донеше аброве, да

је Милош послао арамије, те се врзу по Мачви и по Поцерини, они узнемирују мирну рају и неће да је се окану, да у залуд већ јадна не страда. Милош је послао Марка Штитарца, Илију Срдана из Прњавора и Пантелију из Банова поља, те позивљу народ на оружје „по наредби, веле, новог господара“. Господара?!... Господар је ове земље Султан, а Мачва је харемска мукада; благо оном, ко на миру остане — тако сам јим ја одговорио, и тако је, па тако и мора бити... од Косова они се кржаве, па шта су израдили, шта ли извојевали — нигде ништа, већ узаман гину, па ако се и сада побуне, све ћемо јих под мач поставити, и други ћемо народ населити, који но ће цару веран бити. Зато сам јим ја препоручио, да на миру буду, и да своју чељад у градове склоне или овде или у Љешницу, где је коме боље и спретније, па да онда свом снагом настану да се раја у Мачви не дигне, већ да свуда мир и тишина влада... па сад сваки час очекујем да нам своју чељад у закљон доведу, а та ће чељад нама бити залога, да ови власи главе не подигну...

ПРВИ БУЉУКБАША:

Али чума, честити диздаре, мори, бије, овдена у граду, па хоће ли смети...

ДИЗДАР:

Чума мори и по свим селима. Од чуме се још може остати у животу, али на кога Сулиман паша мач потргне, његова душа у пакао иде... Али доста: ја сам вас дозвоао, да вам издам заповест пашину: ми имамо овде у залоги неколико главних мачванских башкнезова, ви да на њих строго мотрите и пазите; страже да удвостручите; стегу да навалите и ако би који Ђаур помолио зубе, фишек одма у гушу му сјурите. Разумете л'?

(Сви устају и вичу углас):

Разумемо!

ДИЗДАР:

На посао моји соколови. (Они одлазе, хода замишљено): У Митра ти дивну цуру кажу: ако ми је

у заклон доведе, па ако је при томе приволим, да се отресе од рђе Ђаурске и прихвати авдес свете вере, и задржим на миру Мачване: биће она тад диздаревица, а доцније за моје заслуге и верна пашиница... (Хода): ова раја... она је подмукла... али благо, мајсторија, мач и оружје... нема куда — мора робовати, а ми ћемо опет аговати, као што смо на то и навикли...

ИЗЛАЗ 2

(Први буљукбаша и Диздар)

ПРВИ БУЉУКБАША:

Честити Диздару! Ко из ведра неба муња: тако чума погоди кнеза Живана Ковића, па ено га већ скапава...

ДИЗДАР:

Срећна чумо алах те живио: само чешће тамани бауре, тога Кнеза, тог подмуклог вука, зауставих с Пантом Милинковићем јер су били најопаснији... Добро чума ради... Тог одвуците чакљама за ребра, те баците доле у кречану, а онога другог, ако чума не погоди, твој га куршум мимоићи не сме! Иди брже (клања се и одлази): Бог, и чума и коџобаше, и комшије и све нам помаже... Наш комшија, као верни пријатељ, одовуд онамо никога не пушта, а одонуд све амо пропушта. Сулиман ће похватати оне у Руднику као што се хвата риба у пребу у мутној води, а ми ћемо све ове по Мачви, па када их на онај свет пошљемо, онда ћемо земљу да ујемтимо и да умиримо, па ће мирно и срећно над рајом владати, и потомци наших потомака, бан до самог општег кијамета. Већ се сунце смирује и сумрак земљу покрива, Минтар и Бирко морају скоро амо доћи... то су људи какве ми требамо... Идем да јим спремно златан дар и поклон. (Одлази)

ИЗЛАЗ 3

(Митар и Ђирко са својим породицама, тј. са две бабе и лепом девојком долазе пред капију, коју кад виде отворену, улазе унутра, а за њима изненада улети младо момче од осамнајест година, без пусата, али дивно и лепо. Они се упрепаштише. Момче гледа на кћер Митрову, па им вели:)

МОМЧЕ:

Свим сам путем за вама трчао, да вас стигнем и Милице кажем: да се чува проклетих Турака!...

МИТАР:

Ђут' несрећко, муком умукао!

МОМЧЕ:

Да јој кажем да је прегорети не могу, да ћу умрети ил' Турчину гркљан прекинүти.

МИТАР:

Језик ти отпао, ти ћеш све нас у пропаст бацити. . .

МОМЧЕ:

Милице! Скоро ћемо сви бити слободни. . . Милош кажу устао на Турке, пак ће скоро и Мачва устати, за слободу противу Турака. . .

ИЗЛАЗ 4

(Исти и Диздар, улазећи носи у рукама златан ибрик, па како их виде, Ђирко се и Митар клањају а остали не)

ДИЗДАР:

А, ви сте дошли драги пријатељи, под окриље честитога цара; ви сте сада у царевом граду, под царском десницом, који вас љуби ка' своје синове, а презире само арамије. (Слушања ибрик и седа): Отүр,

отур царски драги гости! (Митар и Бирко љубе га у скут и у руку). Отур! (показује руком место и лупа у дланове). Каве... Чибук... (Њима): Е добро сте ми дошли драги кнезови! Ви сте мудри људи... Ви видите како вас цар љуби и брани од одметника и бунтовника који рају буне против цара. Само тако треба да радите, постаћете царске бератлије... Цар је ваш добротвор; он љуби рају као своју децу; њега срце боли, што се налази хајдука, који узнемирују мирну рају и дижу је да узалуд гине. Грета је јазук и срамота, да се деца буне против оца... Ви сте као царски синови мудро урадили, што сте довели вашу чељад под царско окриље... Сада чељад нека се склони у одају, где ће имати свега изобиља, док ми хајдуке по Мачви похватamo.

ИЗЛАЗ 5

Пређ. (долазе кафеџија и чибукџија и подносе каве и чибукe)

ДИЗДАР:

Е узмите драги пријатељи.

МИТАР:

Благодаримо ага на царској милости. Ми смо срећни и задовољни кад нас овако примају и дочекују наше аге. Да бог живи цара.

ДИЗДАР:

Е, узмите, елајте, бујрум моји дости (они узимају, Диздар чибукџији): води ту чељад тамо у одаје, па нека се пази, рани и надгледа, као царев арет и аманет (одлази чељад а с њима и момче): Ја сам за вас као за верне цареve синове чак цару јавио, ви ћете ми помоћи, да у Мачви раја остане на миру и да хајдуке и бунтовнике из Мачве прогнамо, па ћете онда за заслуге добити ордене и берате.

МИТАР:

Честити диздару и царев већилу. Љубимо те у скут и у руку, ми хоћемо, Мачвани су људи добри, мирни...

БИРКО:

Они и не мисле да устају против честитога цара; но Милош посла своје хајдуке Срдана и Шти-тарца Марка, па сад иду свуда по народу, те се старају да побуне мирну рају...

МИТАР:

Јест, тако је честити диздару, баш ко што говори Бирко. Ни на крај памети није било ником до устанка, ал' када се разгласа по народу да је Милош развио барјак и подиго буну и од кад добоше његови калаузи: мучно је вала, до бога је мучно да се народ задржи од буне, али гледаћемо!...

БИРКО:

Па се у зао час к њима придружио Сима Катић прекодринац, из Босне... Али поуздај се ти у нас диздару (остављају филцане и чибукe): ми не дамо да народ устаје, и да сиротиња у лудо гине; она је мирна и покорна, па и треба да је таква. Од бога је тако наређено, Бог на небу а цар на земљи, кога треба да се боји раја...

ДИЗДАР:

Аферим драги пријатељу, и царева снаго, и потпоро, баш је тако... Сву ову хајдучију, која но је с Милошем устала, ако не би похватио живе Сулиман паша, цар ће послати милиун арслана: онда да су мишеви у рупе се сакрити не могу; да су жабе нашли би их на дну сињег мора, да су тице у облацима би их похватили... Цар Султан-Хан верне на-праћује; бунтовнике на коље набија... а све за срећу своје верне раје, јер сте верни. Он ће вас наградити но ћу и ја вам један поклон дати (устаје): мудири Кнезови (узима ибрик) и већили цара честитога. Ко се водом из овог умије њега глава заболети неће; биће срећан и овог и онога света... Ево вама

на дар златан ибрик, и још к томе по тридесет дуката...

(Митар и Бирко прихватају ибрик, љубе ибрик и њега у скут и у руку и примају новце.)

БИРКО:

Хвала ага, хвала честити царев већилу. (Клањају се) Само треба ковати гвожђе док је вруће, а народ задржати док се у страху налази.

МИТАР:

И док људи мисле и зебу и док нису запевали песму

„Два пиштоља два
брата рођена“.

неће их Милош исвргнути испод царевог скута.

ДИЗДАР:

Чујте добро драги пријатељи, за ваше заслуге вама ће се хајлук издавати, све на месец по две кесе блага, да радите како цар налаже, а за срећу вашу и рајину.

МИТАР И БИРКО:

Хвала! Хоћемо, хоћемо!

БИРКО:

Та ми ћемо све употребити, да што брже ове хајдуке похватамо: онда су Милошу крила одсечена, с њим можете радити шта хоћете.

МИТАР:

Кажу људи да се осилио...

ДИЗДАР:

Неће дуго, ја му добар стојим, док цар има тако мудрих кнезова и народних први старешина. Он се узда да један кнезује а зар није боље да ви кнезујете?

ОБОЈИЦА:

Неће вала док су у животу цару верни кнезови.

БИРКО:

Да хитамо, да не закаснимо...

МИТАР:

Јер ће после бити доцкан...

БИРКО И МИТАР:

С богом остај честити диздару!

ДИЗДАР:

С богом пошли и срећно ми дошли. (Они одлазе; он гледа за њима, мане главом): Ха! Ха! Ха! Док је царског блага и овакви издајница свога рода, над свима ће царовати Турчини!... Али шта ће, кад немају куда? Пробали су, па како су дошли... Великаши народ оставише, у Немачку листом пребродише... па ови су сада мудри људи, да не губе Султану Харача... Од устанка ништа бит не може (Ходе) А! Та овде је лепа Митрова цура!... Оно момче, мора бити да јој је брат... па и од њега зар је она лепша?! Стој да видим. (Лупа у дланове и виче): Бајо!... (за све): Сад ћу видети лепу бауркињу.

ИЗЛАЗ 6

(Пређашњи Баја — ушкопљеник, убрчкан у лицу, мали наказа божији).

БАЈА:

Шта заповедаш мили господару?

ДИЗДАР:

Доведи ми младу бауркињу и њезиног брата млађаног (Баја се поклања и одлази): О Алаху, дај да кијамет прође, па тек онда да ашикујемо. (Ходе): А! Знаш, лако ћу ја с њима...

ИЗЛАЗ 7

(Диздар, Милица и момче)

ДИЗДАР (примиче им се):

Е сада сте изван опасности, да хајдучи на вас не наспру.

МОМЧЕ:

Нисмо ага.

ДИЗДАР:

О, не бој се моје драго дете, они су те тако за-
плашили, да ти чак и овде презаш...

МОМЧЕ:

Презам се, ал' и страшно мрзим на зулумћаре.

ДИЗДАР:

И ја их презирем, и скоро ћемо их све похва-
тати и на коље живе пометати, а ви ћете овде сер-
без живети у царевом граду. Пак ћеш онда — ти
момче, како ти је име?

МОМЧЕ:

Име ми је Драго.

ДИЗДАР:

Лепо име у лепа момчета, а теби цуро?

МИЛИЦА:

Име ми је Драга.

ДИЗДАР:

Лепо име у лепе девојке... Е кад ове хајдуке
смлатимо, онда би ти Драго могао бити паши, само
кад би твоме лепоме имену додао Омер, а ти би
цуро постала пашиница, кад би примила име према
твојој лепоти: Мерима... Промислите и своју срећу
не кобите...

МОМЧЕ:

Ми смо смислили...

ДИЗДАР:

Да примите лепу веру мухамедову. (У тај мах
чује се некаква ломњава и вика): „Не дај, удри, аа!
Не дај, утече“...

(Затим: Бур, бур, разлежу се топови и плотун пу-
шака и улеће први буљукбаша).

ИЗЛАЗ 8

(Пребашњи, први буљукбаша)

ПРВИ БУЉУКБАША:

Побеже нам Панто Милинковић.

ДИЗДАР:

Брже куршум нека га сүстигне. (Буљукбаша оде... Чује се пуцњава пушака и топова, а из преко Саве вика): Цурик! Цурик!... Натраг! Цурик — натраг... забога људи! За бога (разлеже се потмули глас): Цурик!... Фајер! (разлеже се плотун): Гру!... Јахој, јахој!... Ах! (и само се чује плусак савских таласа. Диздар узбуђено): Е, чујете шта ће постићи свакога ко се своме цару не покорава. Куршум му је овде, куршум му је онамо. (Показује преко) Сабља му је овде, по селима чума...

МОМЧЕ:

Но скоро ће и наши куршуми почети зујати...

ДИЗДАР (као згранут):

Шта велиш проклетниче?

МОМЧЕ (Милице):

Замном и не бој се; (Диздару): Ја се за то већ одавно спремам, и срећан си што оружја немам, већ је оно у шуми у клади. (Јурне с Милицом на капију)

ДИЗДАР (јурну унутра):

Чекај, проклетни баурине. Вур! Вур! (Враћа се и вади пиштољ и креше, али кад му не опали, он га баци и полети унутра вичући): За хајдуком! (Чује се пуцњава топова и то траје дуже и вика иза сцене): Ено га оде покрај Саве! Вур! (а из преко Саве разлеже се фајер!...): Вур! (Чују се плотуни и пуцњава топова; и тек после неколико минута враћа се Диздар с буљукбашама).

ИЗЛАЗ 9

(Диздар, буљукбаше и Ђаја)

ДИЗДАР (ватрено):

Одмах да сте послали коњанике за хајдуком, па где год кога влаха сусретну и сустигну, нека газе и нека га гњаве... Ову зверад тако учит треба, нека знаде ко над њом агүје. (Ђаји): Напүдићеш оне две бабе из харема... Ови власи подигли су главе, па нама ваља промислити о помоћи... За мене је већ лаба готова, да похигам у Босну за помоћ, пак ћу сухим прегазити Мачву, те ћу све хајдуке похвата-ти, а остало под мач поставити. Ви чувајте царевога града и будите вазда на опрезу, да ћаури не помоле зүбе.

БУЉУКБАША (дође):

Тек што наши излетеше за ћаурином на капију, кад их сусретоше хајдуци са Срданом Катићем, и Чантом Шапчанином, два убију, остали натраг у град побегоше, па баш сада власи нападају на баир и пале га.

(Напољу јака пуцњава из пушака)

ДИЗДАР:

Запалите варош топовима. Ја одлазим, а ви град чувајте (оде — јака пуцњава из топова)

КРАЈ ПРВОЈ РАДЊИ

ЧИН ДРУГИ

ИЗЛАЗ 1

(Љужњак; у њему кућица сасечена од брвана, покривена лубом, на средини огњиште. У наоколо се уз дувар виде мачеви, полица и на њој неколико кашика дрвених и земљана ћаса. Дуж дуvara клупа, на њој два бакрача, једна крупница соли, а около огњишта две-три сељачке столице и два-три трупчића на којима се обично седи; зора је увелико.)

НАЈСТАРИЈИ БРАТ (кад се дигне завеса, стоји гологлав, окренуо се на исток према икони која visi о дувару и већ свршава молитву):

Ва име оца, сина и свјатога духа! Ва име оца и сина и светога духа! Боже опрости нама грешнима и помози нам! (Клања се према икони, крсти се и свршивши молитву меће капу на главу, узима столицу и седа у прочеље, види се да је замишљен и да га нешто ломи и мори):

Целу ноћ да очи тренуше! Боже! (Скида капу и крсти се): Молим ти се, само ти један нама помози и нас обдржи. Чума мори... Кажу да је Милош устао, народ почиње да се буну... Кнезови наши ухватише пријатељство с Турцима, чије војске кажу, на Дрини има сто хиљада. Онај се добро срећ-

ко наш одметуо у гору... Шта ћу и куда ћу? Дај да позовем браћу да се договоримо. Наравно да се немамо шта договарати о чуми, то је каштига божија. Ко ме је бог судио да погине од те клете чуме, он је избећи не може. О чуми се, дакле, с браћом немам шта да договорам; али о проклетом турском зулуму, о ономе што сав свет говори, да се дигла листом Шумадија под Милошем, о плаћању глобе и намета, о нашем, о овоме шта ћу Лији и како ћу? Дај да позовем браћу да се договоримо. (Устаје, али се врата отварају и улазе два његова брата)

ИЗЛАЗ 2

(Најстарији, средњи и најмлађи брат)

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Благо вама кад можете тако да спавате, а не сневате, да је дошло време да се пропада!... Ја не могах целу ноћ тренути, па сад побох да вас разбудим, те да се договоримо шта ћемо и како ћемо. Ми већ више глобе давали не можемо, од како нам Илија тумарну у гору.

СРЕДЊИ БРАТ:

Па шта ми знамо, брато? Ти си од нас старији и мудрији.

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Турци нам стокү готово свү поклаше, а година сушина и опака, па шта ли имамо продати, шта ли јести, кулуци су, муке су, нико ништа нема... Да Илија беше мировао, баш нас не би овако сатрли: али овако: он у шуми а ми глобе плаћај.

НАЈМЛАЂИ БРАТ:

Он не може да подноси Турке...

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

А зар их ја могу да подносим, али морам, па кад је овако онда барем нек нас он не затире.

НАЈМЛАБИ БРАТ:

Да онаких нема, ми бисмо морали вечито чамити у ропству.

СРЕДЊИ БРАТ:

Ја сам чуо, да је наш поп некуд ишао, да ли он што неће знати?

НАЈМЛАБИ БРАТ:

Та он је на горој жераваца, него ли ми... Мени се чини, ако сав свет устане и ми морамо, а и треба да устанемо на Турке, па што буде, нек' буде.

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Лако је то рећи, али тешко је урадити... Иди ти те позови амо нашег попу. (Онај оде) Устати на оружје! Он не мисли на даље и не зна да у Немачку никог не пуштају, планина код нас нема, равница... (Погледа на отварајућа се врата, пребледи и упрепасти се)

ИЗЛАЗ 3

(Исти и Илија брат — Срдан, а за њима више наоружаних људи)

ИЛИЈА:

Добро јутро, браћо! (и изненађен заустави се)

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Какво добро јутро од бога нашао, шта с' дошао? Ти нас хоћеш баш да упропастиш, а гамаи бесмо помислили, да нам је барем живот сигуран! Зар не знаш, брате, колико већ блага, све због тебе Турцима дадосмо? Па зар ти је то све мало? Те си настао да ово кукавно робље и наше главе погубиш? Зар си се најмио да наше огњиште угасиш? Нећеш заиста Илија, више својој браћи крв пити, гроб им копати и пропаст спремати! Е нека знадеш да си већ долијао, па што баш у својој рођеној ку-

ћи, од своје робене браће. (па се окрену средињем брату да кидишу на Илију).

ИЛИЈА СРДАН (запрепашћеним гласом):

Не тако, брате, тако ти братства и мајчина млека. (Меће руку на јатаган). Не тако, брате, него овако (удара се по оружју): па на Турке! Бојиш се смрти а у ропству живиш; стрепиш за робље, а мислиш о животу! Стрелиш од смрти, а зар ти може смрт пре ма одклен доћи, него ли од Турака?! Мислиш да осигураш кућу од мене, а Турцима глобе и араче плаћаш? Не тако робени брате, него знај, да докгод ти Турци заповедају, — не вреди ти што живиш; ништа твоје није од свега што имаш, већ је турско, и свакад ти све може узети и најхућа туркуша, која ти се на кућу наврати. Па зар није боље устати с овим новим господаром, коме бог и срећа даде, те Баја-пашу умлати и прогони из Србије Турке. Ти си седео код твоје куће, а овај нови господар седео код своје, па кад је зулум превршио меру он с народом устаде на Турке.

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Тако ти је и Коча устао, пак га Турци на колац набише; а Главаш ко ти хајдуковао, па му Турци главу одсекоше; тако ти је и Борђе устао, па камо га, где ли ти је сада? Где ли му је спрема и опрема? Где ли су му толики топови, војска и оружје? Где ли су дванаест градова? Цела наша мука, све је опет у турским рукама. Кад се Борђе није могао одржати, а овај нови без нигде ништа мисли да ослободи земљу од Турака!

ИЛИЈА СРДАН:

Јадан брате, куд си забасао? Кад би ми гледали шта је негда било: онда од нас ништа, нигда и до века! Та ми смо негда имали и Царство десет пута веће од Србије, па је давно и оно пропало на Косову због издаје Вука Бранковића, који нехте са честитим кнезом да удари на Турке, наши преци, дуго робоваше, Коча уста, и до смрти се бори као Србин,

и српски мученик, Карађорђе. Остави спремну, и наоружану земљу па умаче у Немачку, ми остасмо на нашем огњишту, ми да се боримо за наша огњишта, да већ више не робујемо. Ни ми нити наша деца. Паднемо ли у боју јуначком, то је боље но да робујемо. Ал' нећемо пропасти. Овај нови господар је мудар и паметан, па ми рече, кад ме амо посла, да су Руси прогнали Бонапарту. А Руси су наша браћа и нашег су племена и вере, па ако нама до невоље дође, они ће нам бити у невољи... А ја мислим, да је и нас доста, само да смо сложни. Шумадија сва листом устала, Милоша за господара признала, па је већем и крв се пролила — и српска и турска; награг се нема куда, а напред се мора! Па и ви моја рођена браћо, кад можете бити први, немојте бити посљедњи да вас после презире и исмева сав српски народ, већ хајдете са мношћом па на Турке.

(У овај се мах спротивне Срдану Илији стране отварају врата и улази најмлађи брат и поп Јован Миленковић)

ИЗЛАЗ 4

(Пребашњи, дође најмлађи брат и поп Јован Миленковић)

ИЛИЈА (прихвати се за капу, па попи): Благослови попо...

ПОП МИЛЕНКОВИЋ:

Шта благослови хајдуче један!? Носи крв из ове куће, не роби и не кољи, ни њих ни мене? Камо нама топови, сила и окрут? Камо нама барут и олово? Камо нама макар по пиштољ, а да не говорим о пушкама? С душе нам се торњај и скидај; зар не видиш да ће скоро огранути сунце, људи иду на рад

па ћете видети и онда смо сви пропали. Бежи ако за бога знаш, бежи што брже можеш и куд најбоље знаш одавде од нас, док није чуо Сераскир мачвански Чоњага! Уклањај ми се испред очију док нисам... ја сам... (па окрене лева на напоље)

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Иди, иди, брате Илија...

ИЛИЈА:

Лако ћу ја отићи, али ви шта ћете?

СРЕДЊИ БРАТ:

Ако пристану сви Мачвани онда ћемо и ми а другчије никако. Сада треба ти да се постараш, да они устану, а ми смо твоја браћа, и кад то буде — ми смо готови и спремни.

ИЛИЈА:

Па лепо браћо. (Погледа у најмлаћег брата):

НАЈМЛАБИ БРАТ:

Па хајдете сад да устанемо боље је први..

НАЈСТАРИЈИ БРАТ:

Како смо рекли, онако ће бити: Кад устану сви Мачвани, онда ћемо и ми. Иди брате Илија огрејаће сунце...

ИЛИЈА СРДАН:

О боже, кад ће већ настати време, кад се нећемо бојати огранка сунчева, него му се од свега срца радовати, и кад ли ћемо моћи певајући путовати и дању и ноћу?!

(Они иза њега наоружани сви у глас):

Кад се ослободимо!

ИЛИЈА:

Па хајдете, да се ослобођавамо! Збогом браћо и будите спремни.

СВА ТРИ БРАТА:

Збогом пошли! Хоћемо.

ПРОМЕНА

ИЗЛАЗ 5

(Шума и види се много клада и грмења, у ладу на клади једно момче наоружано спава, а к њему се прикучује Срдан, Пантелија из Банова поља и Симо Катић. Сунце је већ превалило подне. Они гледају момче)

СИМА КАТИЋ:

Утекло је јадно од зулума турског, утекло у гору зелену. Не боји се јадно змија ни вукова, већ се боји само од Турака. Али је и опет оно срећније од мене и од вас двојице: бар је сито. (хвата се за трбух). Јао баш не могу издржати глад; јесте ли ви људи гладни?

СРДАН:

Ја гледам на ову црну земљу, па ми се чини, да би је могао јести.

ПАНТЕЛИЈА:

Земљу само жабе једу. Мени се све чини, да би могао јести кору. Чекај. (вади нож и почиње да удара у кору, да се огули; момче се спреза, устаје, трља руком зној с чела а другом се хвата за пиштољ): Не бој се синко, видиш да је и нас турски зулум нагнао у шуму, па пробамо да ли се може кора да једе. (проба) Аја! Не би је могла ни коза јести! (Смеша се)

СРДАН:

А одклен си сине, чији си и нашто си овамо дошао?

МОМЧЕ:

Ја сам из Клења, Аврам Станојчић. Јуче Митар из Петловаче одведе своју кћер у Шабац, а ја за њим, да не дам Турцима Милицу; па кад он и Ђирко узеше ибрик и одоше, да не даду да се народ диже на оружје, а Турчин изведе мене и Милицу, да нас потурчи, ја му казах да нећу, и да не дам

Милицу, па кад видех да нас хоће да побију, а ми ти умакосмо. За нама пуцаше но не погодише; она оде својој кући у Петловачу, а ја у шуму да се наоружам; имам врло добре пушке, да видите. (Опали)

ПАНТЕЛИЈА:

Добра пушка, али штеди синко фишеке, много нам ваљају, а мучно се и скупо добављају.

МОМЧЕ:

А да, имадем их ја још преко сто тестета, ено онде у оној шумљој клади, где ми је и моја дуга пушка. (Примиче се, вади и показује пушку и барут): И за ово више нико не зна осим мене, бога и сад вас тројице.

СВИ ТРОЈИЦА (весело):

Ха, ха, ха!

СИМО КАТИЋ:

Паметнији си од нас, и сит, и наоружан, и има доста барута... О ала ми крче црева, као да се две војске бију! А ми мој синко: са мало барута и с гладним трбухом, па не може горе ништа бити (преко воље се смеје).

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ:

Па зашто нисте где сврнули те јели?

ПАНТЕЛИЈА:

Сврнули смо на њиву моме брату, али га Сима за врага упита: да ли има у селу чуме? На које кад мој брат истину каза да има, а Симо ти ни пет ни девет, већ само збогом! Па нагну у шуму, а ми за њиме, те сад црковај од глади.

(Симо Катић седа на кладу и ћути)

СРДАН (Авраму):

А откуд теби толики барут?

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ (весело):

Е, то сам ја све набавио чувајући козе по Китогу, а бијући веверице и лисице, онда још нисам био кадар да идем у војску, па сам коже крадом продавао и ово једно по једно набављао, а свагда

сам смислио нек се нађе у злу нетребало! Па још да вам боље и правије кажем, од како сам, а то није давно, ја познао шта су Турци, шта ли зулум турски и шта је своја слобода, био сам смислио да се свега одрекнем, па да идем у хајдуке, да се само Турака, напних крвника сит натучем и набијем за свога живота. Случај са мном и с Милицом доведе ме овде. И хвала богу, кад овако видех и доживех да се устаје на Турке! И ко је ово започео, бог му помогао! Сад се има зашто живети и мрети. Ви ме нећете од себе одбити, је ли?

СРДАН:

Та ми идемо те дижемо Мачву, па како би те одбили?

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ:

Е, то ми је мило. Сад ви узмите барута колико год хоћете.

СИМО КАТИЋ:

Дај ми само један фишек, да жећ загасим (добије и проба), али нема плувачке, грло је пресушило! (па онда вишим тоном изненадно): Та где је сада та чума, да је живу прождерем, па нека нестане ја л' ње, ја ли мене! Међер ја до сада нисам знао шта је глад! Али волим браћо од глади умрети, него да ме ситог гњаве или примлате Турци! Аја, ово се овако не може (Устаје): Ко хоће и може, помози му боже, али ја баш никако! (Клецају му колена): Ја... ама ни маћи! Молим те брате Пантелија: твоја је кућа најближа, а твоја су браћа са нама, иди побогу брате, па макар и чуму донео или макар баш и њу донеси да се приватимо: Иди да си ми по богу брат.

ПАНТЕЛИЈА:

Е брате, свет ври свуда на све стране, видеће нас па ће у потеру те нас смлатити, а моју браћу уироластити.

(Аврам Станојчић, док се они разговарају нешто клеца к земљи и слуша):

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ:

Иде неко, шума шушти, гранчице се ломе; ако буде какво марвинче, да га закољемо, па се наједите меса... Не, не, то је човек...

ИЗЛАЗ 6

(Исти и снаха)

ПАНТЕЛИЈА:

Та то је моја снаха, откуд ти?

СНАХА:

Послао ме бата, да те нађем с твојим друштвом, и да ти донесем што да једете; они су, вели бата, отишли, боје се чуме, али у нашој кући није нико болестан хвала богу. (распрђава торбу, спутивши по крај себе тикву с водом)

СИМО КАТИЋ:

Снахо! Чуму најпре ми дај да је прождерем као курјак вукодлака или вампира, па и ја сит, и народ чист!

СНАХА:

(осменује се, намешта на ледини торбу, преда је Пантелији, земљану плоскицу с ракијом, а на торбу меће проју, заструг сира и скорупа, печену кокош, црна лука и соли):

Ево заповедајте.

СИМО КАТИЋ:

Је ли ту чума? Дај је овамо али само њу прву, док сам овако и гладан и оран.

СНАХА (смешећи се):

Па не могу да је нађем, зато заповедајте оно што је бог дао, док њу не нађем.

ПАНТЕЛИЈА:

Е здрав си Симо, да бог да, да чуму нађеш да је утаманим а Турке да побијем, а наша земља да буде чиста и од чуме и од Турака. Здрав си! (пије и предаје му)

СИМО КАТИЋ:

Бог те брате чуо (крсти се): и твоју молитву услишио! Хвала ти снахо, да бог да да са господаром прогнамо Турке, а чума ће за Турцима у Шам отићи. Здрав си Срдане! (предаје му)... Е кад већ чуме нема, онда боже помози. (Крсти се, што чине и други): Деде мој синко, да се наједемо, па онда да припашемо твоје ризме барута. (Једу као на ватру.)

ПАНТЕЛИЈА:

Да ли су што израдили Митар и Ђирко, и чује ли се штогод за Штитараца?

СНАХА:

Бата ми рекао да вам кажем, да ће сутра бити скупштина у Штитару, где ће бити како кметови мачвански, тако и Штитарац са његовим друштвом.

СРДАН:

И ми треба да похитамо...

СНАХА:

Богме, како вас бог учи, но се заиста од зулума турског не може живети... О боже, дај томе новом господару добру срећу, те да и себе и нас избави од овога чуда и покора, од овога стида и грдила, од ове мучке и невоље, од овога издајом и предајом наметнутог ропства и зулума...

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ (скочи и поче вадити фишеке из кладе):

Ево браћо фишека. Ја сам се томе одавно надао и чија год пушка у Мачви прва пукне моја ће бити друга. Изгибе свет без фишека и без барута, па изгибе и са фишецима и са барутом и са топовима, кад њиме страх завлада, памет изгуби и старешине га издаду и оставе.

СНАХА:

Бата вели, ако овако још остане дуго, Турци ће да затру све мушке главе, па ће у српске куће туррадију да населе, па неће остати крста од три прста, нити српскога имена... Тако вели, свуда зборе Турци, али им ти боже не дај области. (Прекрсти се)

(Сви се крсте и устају. Снаха мету празну пљо-ску и заструг у торбу; они јој веле)

СВИ:

Хвала снахо, поздрави све код куће, нека су спремни и готови... Хајдмо! (Побоше они на једну а снаха на другу страну)

ПРОМЕНА

ИЗЛАЗ 7

(Зелена пољана непрегледна преко сред које види се пут. С десне стране стоје: Срдан, Аврам Станојчић, Штитарац, Пантелија, Симо Катић и више наоружаних људи, сви под оружјем. Супротно према њима с леве стране: Бирко Николић, Митар Лазић, Јован Јуришић, Стојан Јелић, његов брат поп Остоја Јелић, Симо Тарлановић. Уз њих и иза њих мноштво ненаоружаног народа и чак се при крају види наоружан, са грдном шапином около главе Живан Чоњага сераскир мачвански.

ПАНТЕЛИЈА:

Браћо! У Шумадији устало на оружје противу Турака све и велико и мало и старо и младо, и женско и мушко, и све што се крстом крсти па су све већ до Мораве и чак Карановом преко Мораве очистили од Турака. Убили Баја пашу, надбили Турке на Јелици, која се уронила и млоштво Турака погњавила и пре ће сви изгинути, него што ће опет да робују Турцима. Време је браћо Мачвани да и ми устанемо и да терамо Турке...

ПОП ЈЕЛИЋ:

Идите ви до беса, хајдуци једни. Излетите из брда и планина, па нападате на миран народ у овој равници, „устајте“ а кад навалe Турци, а ви опет у брда и планине, или преко у Немачку, а ми гинемо, зато нећемо да чујемо за устанак. Нама је хвала богу и сераскеру добро. Одлазите ви између нас

одаблен док нисте зло проишли и док сте читавих глава, одлазите откуд сте и дошли.

СРДАН:

Да смо хтели одлазити ми не би ни дошли. Браћо Мачвани... Да смо хтели бегати у Немачку, ми не би овде сада с вама разговарали и устајали на Турке него би гдегод у туђини јели пензије, али ми нисмо бегали и нисмо се ни предали у ропство Турцима. Сад је време да се устаје. Немојте се срамотити кад је већ цела Србија устала, устаните и ви: Устаните браћо, за крст частни и свету слободу, да Косово покајемо!

ЈОВАН ЈУРИШИЋ:

Лепо нам је и овако, и доклен год овако будемо мирни, никога глава заболети неће; а ви се торњајте из наше равнице и не буните јадну сиротињу да узалуд гине и пропада, да страда и да је робе, као што је то већ више пута до сада било. Лепо нам је и уз ибрик, јер је сав ваш посао као врбов клин.

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ:

Нека је и врбов клин, али није ибрик.

ТАРЛАНОВИЋ:

Пресешће ти, синко, материно млеко, јер сам ја стар па знам како турска сабља сече.

ШТИТАРАЦ:

И српска сабља још боље сече. Као што доказаше она браћа у Шумадији, што су устала. Ми смо ишли господару Милошу, и он нас је послао, да и ви устанете против Турака, противу владе ибрика. Боље је ићи за крстом, него ли за ибриком.

МИТАР ЛАЗИЋ:

Као да и ти нешто знадеш, дериште једно?! Купи се вуци па козе чувај, а немој мучити и морити жалосну твоју мајку и оца, кад од тога посла ништа бити не може; ето, Мачвани, тек што није грунуло па Мачву сто хиљада Турака, из преко Дрине!...

ПАНТЕЛИЈА:

Не слушајте браћо те плаћене турске кнезове (прекидају га).

БИРКО:

Бе смо ми и шта смо ми кнезови ту је и то је Мачва. А ми хоћемо да угодимо, па да живимо на миру с Турцима, од горега да се чувамо, а боље не тражимо, да не изгубимо и ово што имамо. Ко сме што рећи противу овога? (оштро пресеца народ очима)

ШТИТАРАЦ:

Е, браћо! Нас је послао господар Милош, да вас питам у име господара Милоша, да јавно и јасно речете: или волите за крстом или за ибриком?

БИРКО: (брже, оштро и заповедајућим гласом)

Воле за ибриком, а ето јих ту свију, па их упитај, и нека ти одговоре, да овако и мисле и воле, како ти велим ја сва остала паметна браћа, која су доста страдала, па више неће као гуске у маглу, и да страдају и пропадају.

Ми волимо ићи за ибриком, а крстити се крстом. Ево народа, па питај, нека ти каже; да воле овако како велимо ми кнезови.

МИТАР:

Тако је, и никако другчије.

БИРКО:

Ето овако мислимо ми кнезови и сва остала паметна браћа, која су од таквих варалица доста страдала, па нећемо као гуске у маглу, да летимо, и да пропадамо.

НЕКИ ГЛАСОВИ:

Нећемо као гуске у маглу.

ШТИТАРАЦ:

Е браћо, питам вас: Хоћете ли за крстом или за ибриком?

БИРКО И МИТАР:

За ибриком.

ШТИТАРАЦ:

За крстом или за ибриком?

ЦЕЛА ГОМИЛА (виче као што Ђирко рече):

За ибриком!

ШТИТАРАЦ (и опет):

За крстом или за ибриком?!

ЦЕЛА ГОМИЛА:

За ибриком!

ШТИТАРАЦ (по трећи пут):

За крстом или за ибриком?

ЂИРКО И МИТАР:

За ибриком!

ШТИТАРАЦ:

Еј Мачвани, моја јадна браћо, шта учинисте да од бога набете; то вама бог неће никада опростити, нити ће српски народ заборавити. Немојте људи тако, него овако (удара се по пусату) па ћете бити слободни.

ЧОЊАГА (извади сабљу и викне):

Хајте амо ко ће за ибриком! А тко неће нека иде за тим тамо хајдучима и бунтовницима, који но се извлаче из Мачве, као тарана из лонца! (Штитарац и његово друштво кад видеше да народ хоће за Чоњагом, а они окренуше правце у шуму, па окрену се Ђирку)

ШТИТАРАЦ:

Вала неће тако остат Ђирко!

ЂИРКО:

Вала неће бити како би ти хтео Штитарче.

ШТИТАРАЦ:

Вала ћеш ме запамтити Ђирко (па се окрену и оде попевајући):

Турчин вели тарана је рана,

Србин вели кугус и сланина,

Бела вило које је истина?

(другачији глас):

Ој ибрику неће бити места

А тако ми мога частног крста!

(оду Срдан, Штитарац и њихови)

ПРОМЕНА

ИЗЛАЗ 8

ШТИТАРАЦ (сам):

Срећо моја, до сада си ме свуда чувала и пратила, па ме још само сад да извршим заповест господареву. (Седа на земљу и меће пушку уз једно дрво): Е баш сам уморан. Овде ћу мало да одморим, па кад сунце зађе на запад, а сумрак земљу загрли: онда као вук да облетим Мачву и народ ће устати на Турке... Баш ми се нешто дрема... (заста)

ИЗЛАЗ 9

(Пребашњи и Буљукбаша и 3 Турчина)

I ТУРЧИН:

Ко ће први да јуриша.

БУЉУКБАША:

Полакоте, да се не пробуди. То је наш највећи крвник како нама каза Бирко. Сви скупа да га нападнемо. (напада)

I, II и III ТУРЧИН:

Вежи! Стежи! (Скини му ћурче и чизме и капу и вежи га)

ШТИТАРАЦ (хвата се за оружје):

Е, невере да вас бог убија.

БУЉУКБАША:

Овако све ћемо их редом да повежемо и да водимо Рушиду у логор.

I ТУРЧИН:

А где ти је друштво.

ШТИТАРАЦ:

Отишло је да подиже народ.

БУЉУКБАША:

Овако ће, као и ти подићи. Хајде напред хараму, држите га док поседнем коња а ви узјашите

коње, да терамо овог арамију и да крај бунџ учинимо. (оџ сви)

ИЗЛАЗ 10

БИРКО (јако):

Сераскиру по причекај мало!

ЧОЊАГА (издалека)

Станте љџди и стани народе, да чујемо нове заповести (све се уталожџ)

БИРКО:

Браћо Мачвани! Хајдуке смо од себе одбили, наша Мачва остала је мирна. То сад треба Турцима јавити, како у Шабац, тако и у Љешницу, и са њима у дослукџ бити; ако би нама до невоље дошло, нек се нама у невољи нађу, и нека нас бране од хајдука и од арамија.

МИТАР ЛАЗИБ:

Треба одма послати и штиру нашим агама и нашој браћи Турцима... у Шабац. Нека ове добре гласе одма однесе Турцима у Шабац Петар Лукић из Табановића и нека јим он овако каже: Буните аге рахат и слободни и живите сербез и по бџфу, и нека се од Мачве ништа не плаше, јер смо јим ми сви верни до последње капи крви и хајдуке смо одбили, те већ не сме више никакав и ниодкуд међу нас ни привирити, а то-ли доћи и народ бунити.

ЧОЊАГА:

Тако треба, је ли Мачвани?

ВИШЕ ГЛАСОВА ИЗ ГОМИЛЕ:

То кнезови понајбоље знаду.

МИТАР:

И још десет љџди из Табановића нек одвуку штиру у Шабац.

ЧОЊАГА:

Ја ћу то извршити.

БИРКО:

Тако исто, сада да пошљемо посланике у Љешницу аги Јеминићу, и осталим Турцима и у томе да их уверите, да смо с њима до последње капи кр-

ви, да је Мачва у слози с Турцима, да је чиста од сваке побуне, да хајдуке међ себе не пушта, и никада уз њих пристат' неће.

ВИШЕ ГЛАСОВА:

То кнезови по најбоље знаду што је за нас добро, а шта ли рђаво.

БИРКО:

Док наредим послове у Мачви, ја ћу ићи мало преко Дрине, до великог везира Рушида, да се с њиме о свему договорим; па ето ме да вам поздрав и заповест пашину кажем. Сада хајде свак на своју страну, па живите сербез (одлазе).

КРАЈ ДРУГОЈ РАДЊИ

ЗАВЕСА ПАДА

ЧИН ТРЕЋИ

ИЗЛАЗ 1

(Шума на врху једнога дрвета види се једно младо Туре. Под истим је хростом једна клада. Пролетну овамо и онамо: Срдан, Катић, Пантелија и Аврам)

СРДАН:

Куд утече јад га не јадио? Није зверка, да у земљу пропане. (Сусрете Аврама)

АВРАМ:

Донекле му је гоних трага, па нестале као да је у земљу пролао!

СРДАН:

Ено гледај, оно није твоја стопа, куд умаче да од бога набе?

ПАНТЕЛИЈА (улази):

Изцепих се по грању тражећи младо Туре, весела му мајка! Баш умаче као роб на небу.

СИМО КАТИЋ (улази):

Као да га виле однесоше, е тако га испред нас нестале (Седа на кладу): Ој! Е, одсад га тражите у облацима.

АВРАМ:

И на дрвету, мож' да се припело од страха, али ако га ми данас набемо, немојмо да га погубимо... грота је убити младо момче.

СВИ:

Е нећемо баш теби за љубав.

СРДАН:

Е сад добро пазите на дрвеће. (полази)

ИЗЛАЗ 2

Туре (с дрвета):

Аман! Немојте ме погубити, покрстићу се! На силу сам у војску потеран!

(Сви се забезекну и гледају у грање):

А! Ту ли си, силази, нећемо ти ништа учинити...

ТУРЕ (силази и пред њих долази):

Аман! Аман, јединац сам у мајке! (Пада на кољена): Немојте ме данас погубити.

АВРАМ (притрчи му и дигне га):

Устај Туре, нећемо ти ништа, они су те мени обећали.

(Туре устаје и долази пред њих.)

СРДАН:

Одаклен си, и зашто си дошао овамо, да се бијеш с нама, кад се ми боримо за слободу?

ТУРЕ:

Из Босне сам потурчени Србин, тако ми је бабо говорио. На силу ме погнаше у војску.

АВРАМ:

Ти се не бој, ништа ти неће бити, него хајде да се побратимимо, па заједно Туркуше да тучемо.

ТУРЕ:

Вала, била, хоћу, тако ми дини. Е од сада си ми мој брат.

АВРАМ:

Е тако ми светога Јована, ти си од сад мој брат.

ТУРЕ (рукује се с Аврамом):

Од сада смо ми побратими да заједно бијемо Османлије!

СРДАН:

Тако децо, па ће добро бити, па већ више нико неће робовати, ни овде, ни онамо преко Дрине (окреће се Сими и Пантелији): Е браћо, отидите ви до у Црниљево, те дознајте чује ли се штогод о Турцима и да ли неће опет покушати да ударе на нас? А ја ћу овде чувати бусију само са Аврамом.

ТУРЕ:

А ја где ћу? (Пантелија Катић и Срдан нешто шапућу)

ПАНТЕЛИЈА:

Ти момче, или остани овде или хајде с нама, или иди својој мајци те је обрадуј.

ТУРЕ:

Ја сам јединац у мајке...

СРДАН:

Иди мајци и јави по Босни да се ми надамо, да ће они сви пристати уз нас, да се ослободимо од Туркуша, у веру вам нико дирати неће и бићете слободни заједно с нама.

ТУРЕ:

Хоћу бива, тако ми ћитапа.

СВИ:

Сада иди и никог се не бој.

ТУРЕ:

Хвала вама по сто пута. О да знаду наши у Босни, они би се већ одавно с Вама удружили. Збогом. (Одлази)

СВИ:

Збогом пошао.

СИМО КАТИЋ:

Хајдмо Пантелија ми до у Црниљево, да за Турке штогод разберемо, па и чете мало прикушимо. Збогом остајте! (Одлазе)

СРДАН И АВРАМ:

Збогом пошли!

(Срдан седа на кладу, а Аврам стоји и стражу чува)

СРДАН (прислонио пушку уз кладу):

Е, шта ћемо мој вредни Авраме. Видиш да с нама нико неће: сваки се изговара на другога, сваки ћути и нешто тумара, сваки се нешто препануо. Не познајем ја наше Мачване, они нису нигде такви били.

АВРАМ:

На то је лако одговорити: Мачвани се боје својих кнезова, а највише Бирка и Митра, они су уговорили с Турцима да Мачва на оружје неће устати, а Турци су им обећали берате, да ће бити кнезови мачвански. Тада су они искупили све кметове, које су Турци понамештали, и избраше Живана Чоњагу за сѣраскира Мачве, па му дадоше педесет пандура, да гони сваког, који ступи у Мачву, да диже овај народ противу Турака. Но им неће помоћи ни Чоњага, ни нико, чим већма долазе гласови, о устанку нашег господара. Нека они раде штогод хоће, али народ воли да устаје. Ја се само бојим једног, да они не позову у помоћ турску војску. (Наједанпут заћута)

СРДАН (погледа га):

Шта ти би, Авраме, да не говориш?

АВРАМ:

Слушај, ето па нас некакве гунгуле (загледа своје пиштоље јесу ли у исправности). То су послали на нас Митар и Бирко.

СРДАН (шчепа пушку, па је намести на крилу тако да сваки мах може да опали)

ИЗЛАЗ 3

(Јавља се гунгула до 15 људи Мачвана, па како дођоше неки седоше на кладу а остали којекако стоје)

ПРВИ ИЗ ГОМИЛЕ:

Бога ти Срдане, куд си ти угазио, на шта си се наканио и у што забраздио? На што ће то изаћи?

СРДАН:

Где сте били и одклен идете?

ПРВИ:

Ми смо ишли с кнезовима Бирком и Митром, Али-паши, те смо му изјавили, да је Мачва мирна и покорна. „Како мирна“? пита Али-паша, кад међу вама држите хајдуке као што је Срдан, Штитарац и њихова дружина.

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Ваљда су му казали кнезови!...

ПРВИ:

Ми ти онда њему припадосмо и молисмо га, да нам те поклони; он се дуго устезао, али најпосле зададе нам тврду веру, да ти све прашта, ако му те ми предамо, па смо дошли да те позовемо: хајде с нама, ни длака ти на глави неће фалити.

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Хајде, Срдане, неће ти ни длака фалити. Тако је паша казао.

ПРВИ:

Ако буде штогод до плаћања, ми ћемо све за тебе платити.

СВИ:

Хоћемо!

ПРВИ:

Да се смириш, да се не потуцаш све до смрти, од немила до недрага.

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Хајде, Срдане, ништа не премишљај.

ПРВИ:

Ђирко и Митар осташе код паше, а кад ми побосмо, паша нама рече: поздравите Мачване, нека седе на миру, а мен' ето кроз три дана тамо у Шабац с војском, да похватам хајдуке по Мачви, па да кренем силу и орију, да Милоша живог ухватимо. Па нам онда рекоше: Митар, Ђирко и Диздар шабачки: чули сте шта вели паша, идите и то народу кажите.

ДРУГИ:

Па сад Срдане, немој се двоумити, него хајде с нама, видиш да не може бити ништа од тог твога посла.

СРДАН (притеже пушку):

Браћо! Где сам и куд сам ја, ту је и сва Шумадија и цела Србија, па ћете у томе, ако не данас, а оно сутра, морати бити и ви Мачвани. Ево гледајте (вади кнеза Милошево писмо): Видите ли печат са анђелом, који држи у руци барјак? Ово је писмо господара, које ми је дао кад сам на Палежу био код њега. У овоме писму господар позива сву шабачку нахију да устане на оружје против Турака и турског зулума, позива свакога брата Србина, који се крстом крсти, да се ништа не боји, све ће добро ако бог да бити, особито што нам је Москов пријатељ, кога се Турци као грома боје. Сад ево све видите и знате шта је и нашто све ово слути! (Устаје и они устају) Натраг нећу макар погинуо!

СВИ (поњурили главе и ћуте)

СРДАН:

Шта ћутите?

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Кнезови су нам заповедили, да се прекосутра искипи скупштина у Клењу, где ће доћи и наши кнезови, да народу издаду наредбе. (Срдан одлази, а за њим и Аврам, ћутећи).

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Куд ћеш болан ти Авраме? Врати се натраг и хајде с нама.

ДРУГИ:

Знаш ли, несрећниче, да ће Али-паша погубити твога оца, мајку, браћу и сестре, и куће ће да запали, што си ти отишао у хајдуке.

СРДАН (повраћа се):

Одлазите, куда сте и пошли!

(Гомила оде без ни збогом)

СРДАН:

А! Ниткова тог Ђирка и Митра, та они ће на нас довест' Турке. Али чекај да добијем њега са...

ИЗЛАЗ 4

(Исти. Долази Симо Катић, и Пантелија и за њима много наоружаних људи)

СРДАН:

Зашто се ви тако одмах вратисте?

КАТИЋ:

Зле гласе да ти саопшtimo: Ђирко јуче послао шабачке Турке, те на спавању увате Штитарца и одведу онако везаног Црниљеву, јер је тамо дошла једна чета турска, па хајдемо, и ми Црниљеву, еда би бог дао да их надбијемо.

СВИ:

Хајдемо, и да услут прикупимо људе.

ПАНТЕЛИЈА:

Ми у путу браћу сусретосмо, која к нама из Црниљева долази. И ево их нека теби кажу куд су пошли.

ЈЕДАН:

Нас послао капетан Јовица, да вама кажемо, да су Митар и Ђирко повели Али-пашу преко Мачве у Шабац, али кад им с војском стасмо на пут, паша се ушанчи на Дубљу, па Јовица нас посла да се већ и ви кренете с Мачванима на Дубље...

СРДАН:

Сада нама ништа не остаје већ да рад отпочнемо... Овде пробоше сви главни Мачвани, које су водили Али-паши Бирко и Митар, и казаше да ће прексутра бити у Клењу скупштина, где ће се сви Мачвани искупити, да им Бирко и Митар издаду паши-не заповести... па сада шта ћемо.

АВРАМ:

Да им куће попалимо, као што хоће да пали кућу мога оца Али-паша, кога они воде, и да им све разграбимо и за нашу војску припремимо. Народ ће се тад ослободити.

ПАНТЕЛИЈА:

И сви ће устати.

СРДАН:

Узми Симо двајестину друга, па удари на Митрову кућу, а ја ћу опет са Аврамом двајестину, те ћу запалити Биркову кућу, а ти Пантелија иди правце у Клење, те пази шта се тамо ради, али узми неколико друга. Хајдмо свак на своју страну и ко с киме хоће, хајте браћо. (Сви одлазе, свак на своју страну, тј. на три стране. Завеса пада).

ПРОМЕНА

ИЗЛАЗ 5

ПЕТАР (седи):

Боже мили докле ли ће се овако у сужањству живети и јарам турски подносити, и да ли ће настанути време да се једном народ српски од Турака ослободи. (Погледа на средњу кулису лево): Какви су то Турци гле и с њима Штитарац?

ИЗЛАЗ 6

(Буљукбаша, три Турчина (воде) Штитарца (везана, гологлава и боса)

БУЉУКБАША:

Иди Крсту те проводај коња.

ПЕТАР:

Оћу ага — (зове) Анђелијо (Анђелија уће). Дај донеси столице агама и ракије нек се мало поткрепе (оде).

АНБЕЛИЈА (донесе столице)

Седите, седите,и одморите се наше добре аге.

БУЉУКБАША

Привежите тога пса за дрво и добро га увежите, нека знаде, пасја вера, шта су Турци и шта су ајдуци.

АНБЕЛИЈА:

Бог вас живио наше драге аге. Е сада сам савсим срећна кад сам једном видла и доживила, да везаног, у штрангама ја видим Штитарца. Он је, ага, нама досадио. Нисмо од њега били мирни ни дању ни ноћу, све стрепећи да нас не нађе. Живели смо, а нисмо живели све од страха хајдука Штитарца, ево нам је већ овде стајао (показује на грло). Хвала вама аге, да бар вас почастим што сте нас зла курталисали.

I ТУРЧИН (смеши се):

Видиш, рајо, како се аге старају о вашој срећи, и о вашем миру и како свој живот залажу само да је раја мирна и срећна.

АНБЕЛИЈА:

Никад нисам била веселија него сада кад очима видим да се немамо више од хајдука да бојимо. (оде у кућу)

БУЉУКБАША (осталима):

Нико већег бакшиша није добијо него ли што ћемо ми добити за овог грдног зулумћара.

АНБЕЛИЈА (дође и донесе у бардак ракије):

Ви сте аге труни и уморни, па деде се мало поткрепите (нуди их ракијом): Заповедајте аге.

БУЉУКБАША (пије и даје другом):

Служи још рајо, ракија је баш добра.

АНБЕЛИЈА (опет их служи и пред њима остави бардак):

Ево аге заповедајте, пијте сами. Само чувајте тога душманина — а ја идем да вама вечеру приправим. (оде)

БУЉУКБАША:

Видите ли како је добра раја и како се радује што јој искорењавамо зулумџаре.

I ТУРЧИН:

Е па како и не би, кад је ми чувамо од хајдука. (пије)

II ТУРЧИН:

Е па да нас није, ова би се раја сва исклала и не би се знало, ни ко пије ни ко плаћа. (пије)

БУЉУКБАША:

Е, Алах нек је нама у помоћи (пије) пак ћемо све хајдуке да похватамо. Ми ћемо постати на гласу јунаци и свак ће живи од нас стрепити. (љуља се) Ви... пазите, на тога рсuzима, мени се нешто дрема. (Стровали се)

I ТУРЧИН (држи бардак и клати се):

Видите ли ову кавуркињу.. (пије): баш је Ђидија, него мало хоћу да тренем, а ви пазите на тога хрсuzина. (легне)

II ТУРЧИН:

Овај баур (и пије). Ух! вере ми мало пазите да тренем. (легне)

I ТУРЧИН:

Баури мрзе на баурина, он је везан, Алах ће на њега пазити. Да тренем. (заспи)

ШТИТАРАЦ

Ови ме пси богу препоручише. О Боже, смилуј се. Тврди конопци, земља тврда; а дрво јако (зашкриши зубима).

АНБЕЛИЈА (изибе одреши га и да му опанке):

Јадан Штитарче, како да те преваре ови изроди. Ево ти опанци. Бежи, бежи ако бога знаш (оде у кућу) (Побегне)

БУЉУКБАША (после почивке пробуди се):

А где је Штитарац? (Скаче и буди Турке): Штитарац, Штитарац, где је?

I и II и III ТУРЧИН

Где се деде Штитарац?

БУЉУКБАША:

Јесам ли вам казао да пазите. (ово исто сви један другом говоре)

АНБЕЛИЈА и ПЕТАР (ућу):

Зар тако несретне и проклете аге ви радите? Зашто пуштисте хајдука? Црн вам образ био, зар се тако чува царска земља од хајдука и од арамија. Тешко нама код таквих ага. Петре, хајде, хајде брже да идемо да тужимо код паше те несрећнике, и проклетнике. Они пуштају цареве душмане, да арају народ да буне рају, да нама не даду да живимо. Хајде, ми смо и тако пропали од Штитарца, хајде брже. (Оду)

БУЉУКБАША (Сви се врпоље)

Брже коње да бежимо и да пре стигнемо пред пашу, да нам главе не оду с рамена. (Оду)

ПРОМЕНА

ИЗЛАЗ 7

(Зелена пољана а у долини види се река Сава. Стоје Мачвани, неки у хладу, а неки на сунцу. Јавља се Митар Лазић, води преобучену у мушко руко ћерку, Тарлановић, браћа Јелићи)

МИТАР:

Помаже бог, браћо!

(Сви се згрћу око њега)

МИТАР:

Али-паша с војском Дрину прешао и на Дубљу шанце начинио. Силна му је, браћо, војска! Па је нама он пре заповедио, да вас овде скупимо и јавимо његове наредбе, али, браћо, нешто вас је мало, зашто ли се нису прикупили; па нам јоште ни кнеза Ђирка нема. Хајте, браћо, мало се одморите, док се не прикупе сви Мачвани.

(Они се разилазе, само остају: Митар, Тарлановић и Јелићи браћа: Остоја и Стојан)

ТАРЛАНОВИЋ И ЈЕЛИЋИ (тихо):

Па шта вели паша!

МИТАР:

Само се, вели, ви тврдо држите, у устанак немојте се мешати и народу не дајте; поздравите ми Тарлановића, попа Остоју и Стојана нека буду прави цареви синови, цар ће их све наградити и берати-ма обдарити, а хајдуке и бунтовнике све ћу похватити.

ТАРЛАНОВИЋ:

Ако ли овима пође за руком?

МИТАР (готово љутито):

Никада! (Далеко на сцени јавља се Пантелија и гледајући их вели гласно да публика чује)

ПАНТЕЛИЈА

Шта ли је овима, те се тако у позајмицу лажу и варају да у лудо сви изгину. (Опет га нестаје)

ПОП ОСТОЈА:

Да нас паша не превари, а народ се већ узрујао?...

МИТАР ЛАЗИЋ:

Е, да нас паша превари?! Та куне се дном и хитапом, и обећава царску милост и заштиту, и берате, па да постанемо спахије. (У дубини сцене прикупља се народ): Него не знам што закасни Ђирко? (међ народом види се и Пантелија са својим друштвом): Пантелија овде се налази, може бити, да ће с нама поћи, јер ми како искажемо народу, наредбу пашину, одмах, ћемо њему да идемо. Али ко то одо-пуд иде?

ТАРЛАНОВИЋ:

Па бога ти — оно — је — оно је... поп Смиљанић Илија!

ИЗЛАЗ 8

СВИ (весело):

Поп Смиљанић... О, добро дошао.

СМИЉАНИЋ (с кожаним бисагама у рукама, а за њиме његов слуга):

Браћо, боље нашао! (па одма спусти бисаге, извади из њих један барјачић, а докопа једну мотчицу од слуге па је набоде и везује на њу барјак): Ето браћо, хвала богу и Милошу, што диже народ на оружје, те се вратих у ову милу и слатку нашу земљу (грли и љуби дрвеће): боље нам је сви да изгинемо, неголи да се потуцамо од немила до недрага... да земљу напуштамо... Браћо, браћо! (показује руком на Аустрију): Онамо је све туђе, и људи и земља, и тице... Свуд је горе... Спахије... десетак... Немешти... Ништа боље него и код Турака... Ропство браћо, онамо је ропство као и у Турској... несрећа највећа... (Опет отвара бисаге, носећи их вади кремене и раздаје Мачванима): Али камо вама оружје?

ПАНТЕЛИЈА (му се прикучује):

Одте амо мало даље.

СМИЉАНИЋ (уплашено):

Шта? Шта је?

ПАНТЕЛИЈА (привлачи га баш на крај сцене до шапталала):

Па то су (показује на Митра, Тарлановића и Јелиће): турске уводе, утворе и шпиуни турски; они не даду народу да се дигне; они су довели пашу с војском на Дубље; они искупљају народ да га заплаше ако могу упомоћ Турцима, или Турке да увуку у Мачву...

СМИЉАНИЋ (брже докопа онај барјачић па у бисаге и слуги):

Где ми је Мрков?

СЛУГА:

Ено га онамо (показује руком иза сцене).

СМИЉАНИЋ (носећи бисаге):

Збогом, браћо!

СВИ:

Збогом Смиљанићу!

МИТАР:

Е, браћо Мачвани! Приближите се амо! (Са свију страна куљају људи и чини се да их има силенство божије): Ви Мачвани! Знате мене, а ја вас познајем. Сада ме послушајте, па се нећете кајати нити страдати. Кнез се Ђирко нешто одоцнио, а ја хитам брже у Дубље, да Алији на ријечи будем. Браћо Мачвани! Ја сам јутрос био онамо (показује Немачку): и зборио с првим и великим људ'ма; ономад сам био преко Дрине у логору Рушида везира; састајао сам се с људ'ма из Ваљева, који су видели тога новог господара, и његову војску, који су с њиме беседили, па ми кажу мудри људи, да од посла Милошева нема ништа; тако исто Рушид везир каже, а и сам се тај нови господар каје, шта је започео; па знајте браћо, добро да нема ништа од Милоша и његова посла; нити може што добро и срећно бити од њи-

хове пүсте памети и рада, и кунем вам се Мачвани, да ће опүстити куће свију оних који су се үмешали у овај посао! Што казују и изволевају, и некакве анђеле казују, све је то самцита лаж и превара... И ми смо кнезови и главне ваше старешине са Рүшидом үговор склопили, с Алипашом веру үхватили, с Јеминићем Синамом из Љешнице главни смо кардаши, да они Мачву не дирају, Мачвани ће на миру остати.

Сада водим сина Али паши ү залогү за све нас (комешање)... И ја, браћо, срца имам, али што је страшно и ја га се бојим! А што би вам више зборио, када знамо и памтимо, како смо недавно под Црнијем страдали, пак нам зар овај бели руднички момчуљак може нешто бољи бити и боље донети? Или ћемо и сад луди бити? Зар није боље мировати с јачим, кад глава од тога не боли?

ПОП ОСТОЈА:

Драговољно пристајемо; нисмо нигда ништа паметније чули, него то што говориш, и што нам препоручујеш. Ради кнеже како те бог үпућује — ми ћемо те слүшати, ти си наша власт.

МИТАР:

Сад ви браћо идите својим кућама, па радите, жњите, косите, ни о чему се не брините; уз хајдуке не пристајите, а ја одох Алипаши са Тарлановићем и браћом Јелићима. Ми ћемо да чувамо Мачву. Е, Пантелија! Хајде са мном паши и везиру.

ПАНТЕЛИЈА:

Ја ү Турке жив нијошто нећу, док ми стоји глава на плећима, и док чујем да Милош бије Турке.

МИТАР:

Не будали јадан веселниче! И ћавола много горег малају него што је он: Ја с Турцима сваки дан пак бивам, па какво ми зло учинише? Они су нам главни пријатељи, да улудо онако не гинемо. Па кад ја идем, зашто не би и ти ишао? И најпосле пашћеш јим ү руке!

ПАНТЕЛИЈА:

Ја у Турке жив нипошто нећу, док ми стоји на рамену глава. Ни сутра, ни жив ни мртав — никад ни до века. Па каква би лепа наша срећа била, када и ти с том браћом не би друговао с Турцима, већ са својом браћом са Србима!

МИТАР:

Ја одох везиру, кад вас зовнем да сте ми готови!

ПАНТЕЛИЈА:

Нит ме зови нити ме позивај. Нигда ти се одазвати нећу.

МИТАР:

Збогом, браћо! (својима): Хајдмоте! (одоше)

СВИ (тј. цела гомила ћути као заливена и страшно жалосна)

У овај мах чује се у далекој даљини песма жеталачка:

Јечам жела

Јечам жела

Гружанка девојка.

Јечам жела

Јечам жела

Јечму говорила.

Ја те жела

Ја те жела

А ја те не јела.

Војнови те

Војнови те

Коњи позобали.

(У овај мах чује се пуцњава негде далеко из пушака и види се пламен од пожара. Цела се гомила ускомеша и у тај мах долази с дружином Срдан).

ИЗЛАЗ 9

(Пантелија, Срдан, Аврам, њина дружина и народ.)

СРДАН:

Спалио сам кућу издајнице кнез Бирка из Прњавора. А видите овај други пламен: гори кућа другог издајнице кнеза Митра из Петловаче.

ЈЕДАН (из гомиле):

Он баш сада оде Али паши и одведе сина у залогу, да нам Мачва остане на миру!

СРДАН:

Лажу Турци и лажу наше издајнице; ја не нађох нигде Бирка. (У тај мах долази Симо Катић.)

ИЗЛАЗ 10

(Пређашњи и Симо)

СИМО:

Ја запалих кућу издајнице али њега нигде не сусретох. (Чује се вика издалека)

ИЗЛАЗ 11

(Исти и Бирко)

БИРКО (као згранут):

Нећеш, Срдане, нећеш хајдуче миран народ на буну и на зло навлачити, кад ти боље ништа не тражимо, већ хоћемо да смо турска раја!

СРДАН:

'Оди Бирко, на мејдан те зовем, 'оди амо издајницо, издало те брајко свако добро.

БИРКО:

Ја кнез Бирко с хајдуком на мејдан?! Ја на мејдан с паликућом! Ја, који ћу да казним хајдуке који народ буне!

СРДАН:

Нећеш? Онда уходи и шпиуне турски држи се изроде проклети, ти који браћом Манџуке називаш. (Извади пиштољ и опали, а Бирко падне)

БИРКО:

Мачвани! Чувајте се! (Одма га изнесоше и грдна се комешавина догоди, једни беже, други вичу)

ШТИТАРАЦ:

Браћо Мачвани! Али пашу наше издајнице довеле на Дубље, где се сада ушанчио. Господар Милош иде на њега с војском и сутра ће већ доћи на Дубље. Хајдемо, браћо, да придусретнемо господара. Надбио је Турке на Љубићу, на Јелици, освојио Карановац, освојио Ваљево, и зором ће сутра доћи на Дубље. Последњи пут вас позива да устанете и на Дубље идете.

СВИ (ћуте)

АВРАМ СТАНОЈЧИЋ (окреће се Срдану, Катини и Пантелији и јасно говори):

Браћо! Како видите, већ има два месеца дана како нама није капи кише пало, па ако нама вашом срећом данас киша пане Мачвани ће устати на Турке (па се одма окреће народу): Је ли, браћо, Мачвани! Ако њином срећом (показује на Симу, Срдана и Пантелију): данас нама бог кишу донесе, сви ћемо листом на Турке устати!

СВИ (једногласно):

Вала хоћемо, ако ни бог кишу поклони.

АВРАМ:

Видите ли облак са запада, откуд нама бог кишу доноси.

СВИ (гледају):

Јес... облак... облак.. (Један глас): Често се облачи, али кише нема...

АВРАМ

Ето кише слушајте... грми... грми. (У гомили жагор, смеј)

АВРАМ

Браћо, слушајте. (Чује се у даљини тутњава грома све више и више)

ПАНТЕЛИЈА:

Ето кише, браћо, склањајте се. (Чује се страшна грмљавина са силним ветром и олујом, из гомиле која се ракољи један подвикну)

ЈЕДАН ИЗ ГОМИЛЕ:

Роса паде те Морава дође

те поплави дубљанске спахије!...

(Опет се чује јака грмљавина са ветром и олујом)

ПАНТЕЛИЈА

Овако ће нови господар ударити на дубљанске Турке. Имате ли оружје Мачвани?

СВИ (испод гуњева повадише пиштоље):

Ево оружја!

(Чује се слаба грмљавина у даљини)

СИМО КАТИЋ:

Хајмоте у Дубље на Турке!

СВИ:

На Турке, у Дубље на Турке!

(Креће се гомила и чује се песма):

Весели се Србинова мајко

Благо томе ко ва вијек живи!

КРАЈ ТРЕЋОЈ РАДЊИ

ЗАВЕСА ПАДА

ЧИН ЧЕТВРТИ

ПРОМЕНА

(Зора. Кад се дигне завеса види се с леве стране јако велика честа са грмењем за којима су Срби посакривали. Онда иде гола просторија, па онда један део шанца онамо далеко на десној страни театра у углу, на ћошку црвен барјак и виде се уста једног топа)

ИЗЛАЗ 1

(Најпре се чује иза сцене песма):

Ој Марушка

Мила душка

Голубушка моја!

ЈЕДАН (из грла):

То Јакша пева и плаши Турке московском песмом.

ПРВИ ГЛАС (иза сцене):

Еј, Турци!

ДРУГИ ГЛАС (из шанца):

Шта је море?

ПРВИ ГЛАС:

Дошао је Коџа Милош, предајте се, не гините лудо.

ДРУГИ ГЛАС:

Нећемо море док нас једног траје.

ПРВИ ГЛАС:

Еј, немој после да се кајете.

ДРУГИ ГЛАС:

Никад, никад!

(Чује се узбуна добоша, почиње пуцати по где-која пушка, па онда топови и с једне и с друге стране. Они иза грмова крешу и чује се већ с пуцњавом топова и плотуни. Добоши бију све јаче и јаче; чује се свирање целе војничке банде и свира војнички марш и помаљају се на сцену у правцу шанца све по два ратника: један носи дебео проштац, а други иде за њиме ка шанцу пун и пуца с кременом пушке):

Напред! Напред!

(Јако се удара у добоше и свирање банде на јуриш и разлеже се вика):

Јуриш! Јуриш!

(С турске стране):

Медет! Јуриш! И медет!

(Престаје пуцњава топова и пушака и само се чује звука оружја и вика):

Удри! Не дај! А! Удри!

(У овај мах јавља с леве стране с голом сабљом у десници, у војводском руху Милош Обреновић и заповеда):

Напред!

(Пред њим врве ратници):

Напред! Удрите браћо!

(Зачу се вика): Јуриш!

Пуче и паде шанац а Милоша нестаје са сцене, он прелази на десну страну и на сцени нема никога. Турци су прешли из шанца на све стране и један у

златном ћурку са сабљом о врату замаче у честу са грм, а Диздар шабачки за њиме и испе се на грм више њега, па му вели).

ДИЗДАР:

Одавде ћу гледат, и казивати шта се ради онамо у шанцу.

(У овај мах с десне стране Аврам Станојчић јавља се и гледа)

АВРАМ:

А! Ено је тица која мене шћаше да потурчи. (Опали пушку а онај се сасуља на пашу. Паша скочи а Аврам прилети и одупре му пушку у груди): Предај се ил погибе сада!

ТУРЧИН:

Предајем се, не удри, паша сам, води ме Милошу!

АВРАМ:

Сабљу с врата, а кесу из џепа.

(Паша скида сабљу и предаје кесу, па обоје баца доле. Аврам обеси сабљу о врат, кесу стрпа у недра, па ухвати левом руком пашу за браду, а у десној пушку. У овај мах долети Милица с барјачићем у руци и вели:

МИЛИЦА (у мушком оделу):

Летела сам да ти се у невољи нађем.

АВРАМ:

Држ' Турчина за леву руку.

МИЛИЦА:

Хоћу, драги, а да како не би.

(Јавља се Милош пешице)

АВРАМ (Милошу):

Господару, ова се Туркешања за пашу издаје, и захтева да га теби водим.

МИЛОШ:

Пусти га сине то је паша и ево ти бакшиш. (Даје му. У овај мах некакав голаћ залети се да сталари с Паше ћурак но му Милош не даде): Остав'

то, не дирај у човека! Имао је ко то узети и прије од тебе! (Онај се застиди и оде. У том се гомилају около Милоша Срдан, Штигарац, Паштрмац, Каћић, Пантелија и други као Молер Џукић итд.)

МИЛОШ:

У кога је пашина сабља? Ево му за њу педесет дуката.

АВРАМ:

Ево је. (Скида је и предаје Милошу и добија новце)

МИЛОШ (даје је паши)

Ти си паша као што си и био.

ПАША:

Хвала бане и хвала витеже! Бог ти дао штогод зажелео, где дошао, свуд добро прошао и победу свуда одржао.

МИЛОШ (Паштрмцу):

Дај Паштрмче онај ћурак. (Паштрмац доноси и даје)

МИЛОШ:

Ево ти овај ћурак на дар. (Огрће пашу)

ПАША:

Хвала бане и хвала витеже!

МИЛОШ:

Код мене си одсад мој гост и пријатељ! Ти си одсад вољан и слободан! Куд год хоћеш можеш слободно ићи.

ПАША (са сузним очима):

Бане и витеже, до неба ти хвала. Ја до сада нисам знао ни за мукe српске од Турака, нити сам познавао поштење српско са Турцима... Трудићу се за тебе витеже као за себе. Нека ти Алах у свему наспори и умножи и сиротињу твоју ослободи. Сада видим да је истину говорио о Милошу харап Серчесма.

МИЛОШ:

Мој побратим, пред којим сам положио оружје,
а где је он?

ПАША:

Он је први до везира и све урадити може.

МИЛОШ:

Срдане! Ти си од данас Мачвански буљукбаша.
Пашу ћеш ми испратити до Љешнице као аманет
мој; царски и везирски. Пашо! Али најпре поклањам
ти мога кулашастог хата.

ПАША (клања се):

Па ти си бане и витеже од оних људи, којима
сам бог помаже. Не знам како да ти благодарим?!

МИЛОШ:

Поздрави ми мога побратима.

ПАША:

Хоћу тако ми дина и ћитапа, и тако ми ове мо-
је браде.

(Клања се и одлази)

ИЗЛАЗ 2

(Сви осим паше)

МИЛОШ:

А где ли су оне издајнице мачвански кнезови?
(У том доводе пред њега Митра Лазића свега у
крви и ранама)

МИЛИЦА (полети оцу и бризне плакати):

Мој несрећни отац!

ГЛАС (из гомиле):

Митар Лазић, а остали су изгинули и Тарламо-
вић и Јелићи и Јуришићи.

МИЛИЦА (клекне пред Милоша):

Опрости му живот Господару. Ја сам његова не-
срећна ћерка!

ПАНТЕЛИЈА:

За њега сада нема ништа боље од смрти, јер му је живот на поругу.

МИТАР:

Опрости господару, опростите браћо, ја не могу дуго боловати.

МИЛОШ (а за њиме сви):

Да ти је просто.

(Милица га хвата за руку и одводи, али Аврам узме двојицу те им га даде, а Милицу узме за руку па пред Милоша)

АВРАМ:

Ти нас благослови господару на место мога и њезинога оца, да будемо: ја драги, а она драга моја.

МИЛОШ:

Да сте срећни!

МИЛИЦА:

Ја се нећу твојом драгом назвати док год турска нога српску земљу газе... Мислила сам да ми је кадар отац слободу бранити, па сам била као роб код Турака. Тако исто ни ти ми један можеш одбранити слободу, и ја робиња нећу да називам роба драги! Нити хоћу да роб робињу назива: драгом! У ропству не може бити слободе, а где нема слободе, онде не може бити ни љубави!... Кад се с победе вратиш и кад с господаром и браћом рођену земљу ослободите: онда те чека слободна драга, а сада идем да негујем роба, који је браћи ране задавао и од браће ране добио! (Истрже се од њега и оде)

МИЛОШ:

Тако је браћо! Развијај барјак Паштрмче. Хајдите браћо да ослободимо нашу свету отаџбину и српску земљу од Турака.

ЦЕЛА ГОМИЛА:

На Турке! На Турке за свету слободу!

(Паштрмац иде напред с барјаком а из гомиле разлеже се песма):

Доста смо јели печене јагањце,
Доста смо пили то ружно вино
Развијај барјак војвода Милошу.
Наше жене робље, наша деца робчад,
Развијај барјак војвода Милошу.
(Удара народни марш, свира банда, сви пушке
метнули на раме)

ЗАВЕСА ПАДА

К Р А Ј

РЕЧНИК ТУРЦИЗАМА И МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

Абер — глас

Авдес — ритуално муслиманско прање пре молитве

Аманет — завештање, опорука, света успомена

Арам — преступ, проклетство, прекршај моралне, верске или друге норме

Арамија — преступник, проклетник, деликвент

Арачлија — порезник

Арот — овде, у значењу: понос, дика

Арслан — лав

Аферим — тако је, добро је

Ашиковати — кокетовати, удварати се

Б

Бардак — посуда за течност

Баир — падина брега

Башкнез — први кнез, најстарији кнез

Берат — Портин указ о правима или привилегијама

Бујрум — слободно, изволите, раскомотите се, служите се, итд.

Бусија — заседа

В

Већил — царски изасланик

Вур — иди

Д

Дин — вера
Дињара — врста капе
Диздар — старешина куле
Дост — пријатељ

Б

Баур — неверник

Е

Елајте, Елај — искварени архаизам од: хајде

З

Зулум — насиље

И

Ибрик — посуда за кафу, чај, салеп, шербет, лиму-
наду
Иштира — врста молитве

Ј

Јазук — срамота

К

Калауз — водич, путовођа
Кардаш — друг, ортак
Кијамет — невреме
Коца — уважен, поштован, велик, знатан, истакнут
Коца баша — старешина, првак, предводник

М

Медет — авај, јао, помози, упомоћ
Мукада — закушнина

О

Ордија — војска
Отур — седи, стани, смири се

П

Проштац — јача грана, окресана и припремљена за
ограду
Пусат — појас за оружје

Р

Рахат — одмор
Раја — народ
Ризма — задовољство, воља, милост али и храна, оп-
срба
Рсуз — лопов

С

Сераскер — војни чин у рангу генерала армије
Сербез — слободно, одважно, смело

Т

Тесте — туче нечега али и шака нечега
Тозлук — доњи део чакшира али и подколеница, ча-
рапа на копче

Х

Хајлук — најамнина, плата
Харап — запуштено, зарушено, дотрајало

Б

Баја — заступник везира
Битап — књига
Бурак — крзнени огртач, капут

Ч

Чибук — лула за пушење
Чума — куга

Ш

Шам — Дамаск
Штранга — конопац

ВАРВАРИЗМИ ЗАПАДНОГ ПОРЕКЛА

Цурик — (нем.) назад
Фајер — (нем.) ватра, команда за опалење топа, пушке или пиштоља
Немеш — (мађ.) месни чиновник, бележник, нотар и сл., у неким случајевима у старом жаргону подунавских и посавских Срба означава и особу сиромашног стања.

ПАНТА С. СРЕБКОВИЋ (1834—1903)

Културна историја Србије XIX века даје му лепо, мада не много истакнуто место, пре свега као прилежном професору Велике школе на катедри Историје. Објавио је низ радова обојених претезним духом времена: ватреним српским родољубљем, које му је често мутило јасноћу објективног научног опсервирања народне прошлости. Због тога је био и критикован у научној јавности свога времена.

Утолико је чудније да човек, чије је научно дело надахнуто снажним родољубљем, напише драму попут „Боја на Дубљу 1815“, која својим укупним проседеом не припада ни владајућој патриотској конвенцији српског позоришта тога времена а ни општем укусу средине. Управо су ироничност и скептицизам, вредност овог комада који антиципира времена космополитске хипер-рационалности српске драматургије у другој половини XX века, те је стога и вредан пажње савремених историчара позоришне прошлости.

Од тадашњих жестоких реакција на комад, овде бележимо, став Матије Бана који у часопису „Видовдан“ срдито пише: „Грдна је погрешка... износити на светлост дана једну малу фракцију народа... који из малодушности пристаје уз своје угњетаче...“ Јован Борђевић, мериторна личност тадашњег српског позоришног живота, без призива, закључује: „Дати највише простора неваљалцима народним доиста је беспримерно и права је пародија ослобођења“. Да би истина била цела преносимо сведочење компетентног сведока и савременика, Борба Малетића, који вели да је шира публика задовољно напуштала представе „Боја на Дубљу 1815“. Ни први ни последњи пут да се два укуса, публике и критике, екстремно удаље.

Ипак, Сребковић је канда више држао до мишљења критике, него до благодатног и незлобивог пријема публике, те је прекинуо своју позоришну делатност. Комад је игран све до 1895. године када нестаје са сцене и прелази, све до појаве ове књиге, у заборав.

Зоран Раичевић

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Одговорни уредник
Миодраг Букић, директор

Главни уредник
др Зоран Т. Јовановић

Приредио за штампу
Зоран Раичевић

Коректор
Олга Марковић

Ликовно и техничко решење
Ново Чогурић

Штампа
ГИП „Нови дани“, Војводе Бране 13

Тираж: 500 примерака

Књига изашла из штампе:
јуна 1994.

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

СРЕЋКОВИЋ, Панта С.

Бој на Дубљу 1815. године 14. јулија : историјски догађај из српског војевања за слободу, у четири радње / Панта С. Срећковић. — Београд : Музеј позоришне уметности, 1994 (Београд : Нови дани). — 79 стр. ; 18 см. — (Библиотека Драмска баштина. Нова серија)

Тираж 500. — Стр. 7—14: Предговор / Зоран Т. Јовановић. — Речник турцизама и мање познатих речи: стр. 75—78. — Стр. 79: Панта С. Срећковић (1834—1903) / Зоран Раичевић.

ИД = 27949836

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Прво коло

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Милун Т. Ибровац
БОЖИЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Милорад Шапчанин
БОГОМИЛИ

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЈА

Живко М. Романовић
ПРОКОП